

Utomhuspedagogik i skogen för barn

Skötsel och informationsförslag för Stadsliden, en stadsskog i Umeå

Forest outdoor education for children

Management and information for Stadsliden, a recreational forest in the city of Umeå

Matilda Olofsson

Examensarbeten

2014:1

Fakulteten för skogsvetenskap
Institutionen för skogens ekologi och skötsel

Utomhuspedagogik i skogen för barn

Skötsel och informationsförslag för Stadsliden, en stadsskog i Umeå

Forest outdoor education for children

Management and information for Stadsliden, a recreational forest in the city of Umeå

Matilda Olofsson

Nyckelord / Keywords:

Skogsskötsel, skogsbesök, förskola, skola, informationsmaterial /
Forest management, forest visits, preschool, school, information material

ISSN 1654-1898

Umeå 2014

Sveriges Lantbruksuniversitet / *Swedish University of Agricultural Sciences*

Fakulteten för skogsvetenskap / *Faculty of Forest Sciences*

Jägmästarprogrammet / *Master of Science in Forestry*

Examensarbete i biologi / *Master degree thesis in Forest Biology*

EX0769, 30 hp, avancerad nivå A2E/ *advanced level A2E*

Handledare / *Supervisor*: Ylva Lundell

SLU, Inst för skogens ekologi och skötsel / *SLU, Dept of Forest Ecology and Management*

Biträdande handledare / *Assistant supervisor*: Ann Dolling

SLU, Inst för skogens ekologi och skötsel / *SLU, Dept of Forest Ecology and Management*

Examinator / *Examiner*: Erik Valinger

SLU, Inst för skogens ekologi och skötsel / *SLU, Dept of Forest Ecology and Management*

I denna rapport redovisas ett examensarbete utfört vid Institutionen för skogens ekologi och skötsel, Skogsvetenskapliga fakulteten, SLU. Arbetet har handledts och granskats av handledaren, och godkänts av examinator. För rapportens slutliga innehåll är dock författaren ensam ansvarig.

This report presents an MSc/BSc thesis at the Department of Forest Ecology and Management, Faculty of Forest Sciences, SLU. The work has been supervised and reviewed by the supervisor, and been approved by the examiner. However, the author is the sole responsible for the content.

FÖRORD

Detta examensarbete är utfört på institutionen för skogens ekologi och skötsel vid Sveriges lantbruksuniversitet i Umeå och är en del i min jägmästarutbildning. Arbetet omfattar 30 hp på avancerad nivå och är inom ämnet biologi. Arbetet har gjorts i samarbete med Umeå kommun. Där vill jag börja med att tacka stadsträdgårdsmästare Anna Flatholm och landskapsingenjör Nina Ingvarsson för att jag fick möjligheten att göra detta examensarbete. Sedan vill jag även tacka Charlotte Naclér på Enetjärn Natur för den entusiasm hon visat mitt arbete och det trevliga sällskapet i skogen.

Jag vill också rikta ett stort tack till de pedagoger som velat delta i denna studie. De har bidragit med den information som utgör hela grunden för arbetet och utan dem hade detta arbete inte varit möjligt att genomföra. Likaledes stort tack till mina handledare Ylva Lundell och Ann Dolling på institutionen för skogens ekologi och skötsel vid SLU. Även tack till Olof Bergvall på Sveriges lantbruksuniversitet, Erika Nilsson på Skogen i skolan, Erika Åberg och Agneta Fries på Naturskolan i Umeå samt museipedagogerna på Västerbottens museum för att ni tog er tid och lyssnade på mina idéer.

Sist men inte minst vill jag tacka familj och vänner som bidragit med ovärderlig uppmuntran och goda råd på vägen.

Umeå, 2014

Matilda Olofsson

SAMMANFATTNING

Vistelse i naturen har visat sig vara bra för både den fysiska och psykiska hälsan hos barn. Utomhuspedagogisk verksamhet i förskola och skola är mycket viktigt för att barn ska komma ut i naturen idag. Den tätortsnära skogen är en viktig arena för utomhuspedagogik och de utomhuspedagogiska värdena där kan säkerställas med en skötselplan.

Studieområdet Stadsliden är en central och välbesökt stadsskog i Umeå. Skötselplanen för Stadsliden ska nu förnyas och en av de nya målsättningarna för skogen är att den ska erbjuda pedagogiska miljöer för förskola och skola. Kvalitativa respondentintervjuer med lokala pedagoger jämte inventering av studieområdet utfördes för att dokumentera utomhuspedagogiska värden i Stadsliden, i form av skogliga värden samt informationsmaterial.

Studiens resultat visar att pedagogerna främst värdesatte närhet till skogen. Det var också viktigt att skogen var en riktig skog som innehöll variation såsom exempelvis tät ungskog för kojbygge och vatten. Slutligen efterfrågades förbättrad tillgänglighet vintertid, mer välfungerande samlingsplatser samt bättre informationsmaterial i form av skyltar, karta och ordningsregler.

Slutsatsen är att skogen bör skötas med målet att skapa och bibehålla variation, framkomlighet och välfungerande samlingsplatser. Delaktighet i skötseln jämte mer lättillgänglig information skulle kunna ge mervärden till skogsbesöket och kan undvika konflikter mellan olika intressegrupper. Att inkludera utomhuspedagogik i skötselplanen för Stadsliden har Umeå kommun mycket att vinna på eftersom att friska barn som värnar om naturen ger gott hopp för framtiden. Det gynnar också folkhälsa och naturvård vilka båda är viktiga delar i kommunens arbete för hållbar utveckling.

SUMMARY

Time spent in nature has proven to be beneficial for both the physical and mental health of children. Outdoor educational activity in preschool and school is very important for children to get out into nature today. The urban forest is an important arena for outdoor education who's values can be secured with a management plan.

The study area Stadsliden is a central and well-attended town forest in Umeå. The management plan for Stadsliden is to be renewed and one of the new goals for the forest is that it should provide educational environments for preschool and school. Qualitative interviews with local teachers together with inventory of the study area were conducted in order to document the outdoor educational values in Stadsliden, both as forest values and information materials.

The results show that teachers valued the proximity to the forest the most. Other values were that the forest was authentic, contained variation such as young stands for building play huts or had access to water. Improved accessibility in wintertime, more well-functioning gathering places and better information was requested by the teachers.

The forest should be managed with the goal of creating and maintaining variety, accessibility and well-functioning gathering places. Participation in the management paired with easily accessible information gives extra value to the forest visit and avoids conflicts between different groups. Umeå municipality has much to gain from making Stadsliden even more suitable for outdoor education. Healthy children who cherish nature give hope for the future, especially considering the fact that public health and conservation are important goals in the municipality's work for sustainable development.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING	6
1.1 Barn och natur	6
1.2 Utomhuspedagogik	6
1.3 Skog för barn	7
1.4 Skötselplan	8
1.5 Syfte	8
2 MATERIAL OCH METOD	9
2.1 Områdesbeskrivning	9
2.2 Forskningsdesign	10
2.3 Vetenskaplig metod	10
2.3.1 Intervjuer	10
2.3.2 Inventering	11
2.3.3 Analys av datamaterialet	11
2.4 Studiebesök	12
2.5 Kvalitet i studien	12
3 RESULTAT	13
3.1 Utomhuspedagogiska värden i skogen	13
3.1.1 Närhet till skog	13
3.1.2 Riktig skog	13
3.1.3 Variation	13
3.1.4 Stråk	14
3.1.5 Landmärken	14
3.2 Andra intressegrupper i skogen	16
3.3 Informationsmaterial i och om skogen	16
3.3.1 Skyltning	16
3.3.2 Karta	17
3.3.3 Ordningsregler	17
3.3.4 Material för naturstudier	17
4 DISKUSSION	18
4.1 Utomhuspedagogiska värden i skogen och lämplig skötsel av dessa	18
4.1.1 Närhet till skog	18
4.1.2 Riktig skog	18
4.1.3 Variation	19
4.1.4 Stråk	20
4.1.5 Landmärken	21
4.1.6 En egen skog	23
4.2 Andra intressegrupper i skogen	23
4.2.1 Motionärer	23
4.2.2 Hundägare	24
4.2.3 Ökat nyttjande	24
4.3 Informationsmaterial i och om skogen	24
4.3.1 Skyltning	25
4.3.2 Karta	25
4.3.3 Ordningsregler	26
4.3.4 Material för naturstudier	27
4.3.5 Naturvägledning	27
4.3.6 Naturstig	28
4.4 Slutsats	30

5 REFERENSER	31
6 BILAGOR	35
6.1 Intervjuförfrågan.....	35
6.2 Intervjuguide.....	36

1 INLEDNING

1.1 Barn och natur

Att naturvistelse är bra för barn och inverkar positivt på både den psykiska och fysiska hälsan är känt sedan länge. Naturens rikedom på intryck stimulerar sinnen på fler sätt än inomhusmiljön vilket gynnar fantasin och nyfikenheten men även koncentrationsförmågan (Grahn et al., 1997; Söderström et al., 2013). Hög grad av utevistelse har också visat sig ge förskolebarn bättre motorik, slankare kroppsbyggnad, längre nattsömn och färre sjukdomar (Söderström et al., 2013).

Barn mår bra av egna utrymmen vilket det sällan finns rum för i förskolor och skolors inomhusmiljö. I utemiljön kan barnen däremot låta leken ta mer plats. De behöver dessutom inte plocka undan på samma sätt som inomhus vilket ger en bättre kontinuitet i leken (Grahn et al., 1997). I utemiljön stör man heller inte varandra lika mycket som inomhus eftersom det finns större ytor att vistas på. Utomhus blir lekarna också ofta mer kreativa och barnen går utanför traditionella könsmönster eftersom utomhus-lekmaterial är mer könsneutralt (Johansson & Enö, 2011).

Naturvistelse är gynnsamt inte minst för barn som inte finner sig till rätta i den traditionella skolan (Wilhelmsson, 2012). Utomhus kan de hitta nya saker de är bra på och växa av det. Barn som vistas i utemiljöer under skoldagen har bättre humör och uppför sig bättre jämfört med de barn som bara är inomhus (Roe & Aspinall, 2011).

Barn idag tillbringar mindre tid utomhus än tidigare generationer (Kimbell et al., 2009). En anledning till detta antas vara att de har mycket inomhusaktiviteter som ska hinnas med samt en ökad oro hos föräldrarna för att något ska hända barnen utomhus. Förr lekte barn mer fritt i skogsbacken intill huset men nu saknar många den närheten till naturen. En oro finns för att dagens barn är bortkopplade från naturen och att detta kan leda till ohälsa både psykiskt och fysiskt (Louv, 2006).

Antalet barn som leker på egen hand i skog har minskat sedan 1980-talet. Idag är skogsbesöken ofta organiserade och sker i förskolor eller skolors regi (Florgård & Forsberg, 2006; Skår & Krogh, 2009). Förskola och skola har därmed fått ett stort ansvar för att etablera barns naturvana.

1.2 Utomhuspedagogik

Undervisning utomhus har en lång tradition i Sverige. Det mest kända exemplet är troligtvis Linné som tog med sina studenter ut i det fria för att se naturens underverk med egna ögon (Mårtensson et al., 2011). Att möta fenomen i sitt naturliga sammanhang ger en helhetsupplevelse som stannar kvar i minnet länge.

Utomhuspedagogik innebär att man flyttar ut klassrummet till natur- och kulturlandskapet och betonar växelspelet mellan sinnenas upplevelser, boklig bildning samt platsens betydelse för lärandet (Nationellt centrum för utomhuspedagogik, 2013). Många pedagoger använder utomhuspedagogik som ett komplement till undervisning inomhus för att skapa variation i undervisningen. Det finns det också stöd för i läroplanen eftersom den framhåller att lärande

ska ske i samspel med miljön (Förordning för läroplan i förskolan, 2010; Förordning om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, 2010).

Utomhuspedagogiken används, förutom att undervisa om själva naturen och ge barnen vana att vistas i naturmiljöer, även för undervisning i alla olika ämnen inom läroplanen (Nilsson et al., 2010). Samarbetsövningar i form av lekar eller problemlösning lämpar sig också väl att utföra ute.

Olika projekt med fokus på utomhuspedagogik har vuxit fram och ökat i popularitet i Sverige de senaste åren. *Naturskolan* fortbildar lärare och elever i utomhuspedagogik för att de ska kunna använda sin närmatur mer i undervisningen (Naturskoleföreningen, 2014). *Skogen i skolan* finns i hela landet och arbetar för att öka kunskapen om skogen och dess värden (Skogen i skolan, 2011). *Skogen i skolan* har lokala kontor och hjälper skolor att starta egna skolskogar samt bistår med pedagogiskt material om skog. *I Ur och Skur*-förskolor eftersträvar att alla dagens aktiviteter, såsom samling, lek, måltider och vila, utförs utomhus i samspel med naturen (Friluftsförbundet, 2014).

Den del av utomhuspedagogiken som syftar till att ge barn naturvana kan liknas vid naturvägledning. Naturvägledning syftar till att kommunicera kunskap om och känsla för naturen samt att skapa en koppling mellan människa och plats (Arnell et al., 2009). Att kunna läsa och tolka ett landskap ger förståelse för de ekologiska sambanden vilket i sin tur kan leda till uppskattning och i slutändan en vilja att värna naturen. Naturvägledning kan ske på olika sätt: personligt med en guide eller individuellt med hjälp av skyltning, karta eller liknande. Naturstigar är ett sätt att presentera naturen för besökare, dessa har ofta barn som målgrupp och kan användas just av förskolor och skolor (Ekeland, 1984). Naturstigar är vanliga i naturservat men även rekreationsskogar har många värden att visa upp.

1.3 Skog för barn

Tätortsnära rekreationsskogar är viktiga resurser för skolor och förskolor eftersom närheten till naturen är viktigt för att skogsbesök ska bli av (Beck-Friis, 2003). Om skogen finns i barnens närområde känner de också ofta igen sig vilket skapar trygghet (Nilsson et al., 2010). Barn uppskattar en varierad skog och tydliga gränser mellan olika områden. (Rydberg & Aronsson, 2004). Variation kan finnas både inom och mellan bestånd. En variation av trädslag på samma plats är intressant då det stimulerar fantasin och kan vara bra vid artkännedomsovningar. Träd av olika ålder ger en skog med varierande täthet. Skogen får gärna innehålla vatten av något slag och utsiktspunkter i form av klätterträd eller stora stenar (Bergquist, 2008; Rydberg & Aronsson, 2004). Barn vill vara aktiva i skogen, deras lekar behöver få lämna spår i landskapet och det får gärna finnas material i form av pinnar och sly för kojbygge och annat (Rydberg & Aronsson, 2004). Vid iordningställande av leder eller motionsspår måste man tänka sig in i barnens värld. Exempelvis är barn kortare än vuxna och de ser därför inte lika långt vilket gör att vägvisningsmarkeringar behöver sitta tätare. På vintern gör ett snötäcke skogen oåtkomlig för barn utan skidor och hårdpackade vinstigar är därför viktiga för framkomligheten (Kardell, 1980). För att kunna förlänga utevistelsen och göra den trivsammare för barnen när det är kallt ute kan det vara bra med någon form av vindskydd eller eldstad att värma sig vid (Nilsson et al., 2010).

1.4 Skötselplan

För att säkerställa en skogs pedagogiska funktion för skolor och naturföreningar men även vid vanliga promenader med barn i skogen kan en skötselplan upprättas. En skötselplan beskriver det rådande tillståndet i en skog eller park samt innehåller målsättningar för hur området ska skötas för att bevara värden och möta framtida utvecklingsmål (Rydberg & Aronsson, 2004). Eftersom stadsskogar ofta nyttjas på många sätt och av olika intressegrupper är det viktigt att skötselplanen möjliggör för flera värden att samexistera. Skötselåtgärder och eventuella informationsmaterial i skogen behöver vara skonsamma och tilltalande för att inte störa andra intressegruppers upplevelse.

1.5 Syfte

Det övergripande syftet med detta examensarbete var att undersöka på vilket sätt en skog kan utgöra en lärorik och inspirerande miljö för barn. Genom att utreda förskolors och skolors nyttjande och önskemål samt inventera vilka pedagogiskt värdefulla platser som finns i Stadsliden, en stadsskog i Umeå, ska lämpliga skötselåtgärder föreslås samt förslag ges för hur ett attraktivt och tillgängligt informationsmaterial kan utformas. Arbetet ska också fungera som ett underlag för Umeå kommun då skötselplanen för Stadsliden förnyas. Det slutgiltiga målet var att förhöja och förenkla användandet av skogen som lärosal för såväl pedagoger som allmänhet.

Mer specifikt kommer följande frågeställningar att besvaras:

Vilka utomhuspedagogiska värden finns i Stadsliden idag och vilken skogsskötsel är lämplig för att bevara samt utveckla dessa?

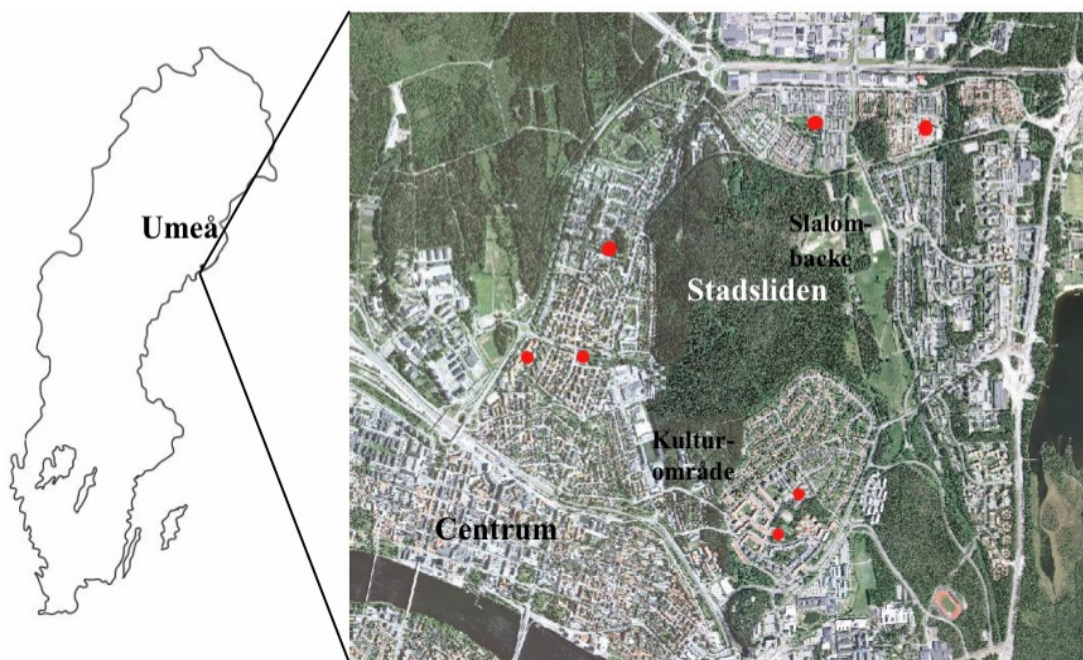
På vilket sätt påverkar och påverkas de utomhuspedagogiska värdena av andra intressegrupper i skogen?

Hur kan informationen i och om skogen utvecklas för att ge förskola, skola och allmänhet möjlighet att på ett enkelt sätt fördjupa sina naturkunskaper?

2 MATERIAL OCH METOD

2.1 Områdesbeskrivning

Stadsliden är något så ovanligt som en skog mitt i staden med inte mer än en kilometer till Umeås stadskärna (Figur 1). Skogen består av 154 ha och har följande trädslagsblandning; 79 % gran (*Picea abies*) 19 % tall (*Pinus sylvestris*) och 2 % löv (Enetjärn, 2000). Mer än hälften av skogen är äldre än 120 år och den gamla granskogen ger karaktär åt området. Lövinslaget består av enstaka björk (*Betula spp.*), asp (*Populus tremula*), rönn (*Sorbus aucuparia*) och sälg (*Salix caprea*). På vissa platser är sälg beståndsbildande.

Figur 1. Karta över studieområdet Stadsliden och dess läge i förhållande till Umeå centrum, kulturområdet och slalombacken i staden. De förskolor och skolor som ingår i studien är markerade med röda prickar. © Lantmäteriet, i2012/901 Bearbetad.

Stadsliden är skyddad som parkmark sen 1974, främst för friluftslivets behov. I Stadsliden finns över en mil elupplysta motionsspår som används flitigt för både löpning och skidåkning. På vintern prepareras promenadstigar med skoter. Gränsande till skogen finns en slalombacke med lift, ett större ängsstråk samt ett kulturområde, Gammelia, där Västerbottens museum ligger. Kulturområdet består till viss del av skog i vilken samiska kulturmiljöer finns uppbyggda. För själva skötseln av Stadsliden ansvarar Umeå kommun.

Stadsliden binder ihop olika stadsdelar i Umeå och många passerar genom skogen på väg från bostad och arbete. En undersökning som gjordes 1995 visar att ca 600 personer besökte Stadsliden dagligen, bland dessa var barn överrepresenterade (Kardell & Lindhagen, 1995). Den vanligaste aktiviteten som utfördes vid besöken var promenader. Besöken skedde över hela året och även under den mörka tiden på dygnet.

Den nu gällande skötselplanen för Stadsliden som är från 1997 fokuserar på skogstyper, bestånd och bevarande. Nu ska planen förnyas och Umeå kommun har formulerat nya mål med skötseln som är mer rekreations- och upplevelseorienterade. Det övergripande målet är att Stadsliden ska fortsätta vara ett mångfunktionellt, tryggt och tillgängligt område för bostads-

nära rekreation (Umeå kommun, 2013). Ett delmål är att utveckla skogen så att den kan erbjuda pedagogiska och lekfulla miljöer för förskola och skola.

2.2 Forskningsdesign

En beskrivande fallstudie valdes för att utredningen av pedagogiskt värdefulla platser i Stadsliden tillsammans med litteratur inom ämnet skulle leda fram till analys och skötsel förslag (Denscombe, 2009). Studien dokumenterar förskolors och skolors nyttjande av skogen och bidrar därmed med kunskap som saknats och därför är av intresse inför förnyelsen av skötselplanen. Studieområdet Stadsliden är speciellt på grund av sitt centrala läge men ändå jämförbart med andra boreala tätortsnära skogar då naturtypen i sig är vanligt förekommande i Sverige. De förskolor och skolor som ingår i studien har valts ut eftersom de är kommunala och inte drivs enligt någon speciell pedagogik samt ligger i stadsdelar som omger Stadsliden.

2.3 Vetenskaplig metod

För att kunna göra en djupgående analys av förskolors och skolors nyttjande av Stadsliden valdes en kvalitativ ansats (Denscombe, 2009). Datainsamlingen gjordes i form av intervjuer med lokala pedagoger på förskolor och skolor. Intervjuerna kompletterades med inventering i fält för att erhålla en mer heltäckande bild av de utomhuspedagogiska värdena i skogen.

2.3.1 Intervjuer

Semistrukturerade respondent-intervjuer genomfördes för att få veta hur pedagoger använder sig av Stadsliden (Holme & Solvang, 1997; Kvale & Brinkmann, 2009; Denscombe, 2009). Intervjuformen passade studiens syfte bäst eftersom den låter de intervjuade utveckla sina egna erfarenheter och tankar om ett fenomen de själva är delaktiga i. Ämnen och frågor formulerades i förväg men intervjun löpte mer som ett vardagligt samtal med flexibel ordningsföljd på frågorna och utrymme för nya följdfrågor.

Alla rektorer på kommunala förskolor och grundskolor upp till årskurs sex i berörda stadsdelar kontaktades, först per telefon och sedan per mail (Bilaga 6.1). Rektorerna pratade i sin tur med anställda pedagoger och de som var mest intresserade ställde upp på intervju. Totalt intervjuades elva pedagoger från tre förskolor och fyra skolor och vid varje intervjutillfälle deltog en till fyra pedagoger. Intervjuerna genomfördes på plats på respektive förskola och skola vilket gav en uppfattning om deras läge i förhållande till Stadsliden inför analysen.

Varje intervju inleddes med en kort information om examensarbetets syfte samt hur resultatet skulle användas. Syftet med intervjuerna var att ta reda på varför Stadsliden besöktes, hur ofta samt vilka platser i skogen som besöktes. Vidare ombads pedagogerna beskriva önskemål om förbättringar i Stadsliden, om det fanns något som störde vid besöken samt om något informationsmaterial användes i skogen. Pedagogerna fick peka ut platser de besökte på en karta samt berätta vad de trodde att barnen uppskattade mest med skogsbesöken. Eftersom fokus riktades på de ämnen som hörde till studiens syfte började tolkningen av respondenternas svar redan i intervjusituationen (Holme & Solvang, 1997). Utförliga anteckningar fördes under intervjuerna och intervjun avslutades med att sammanfatta dessa inför respondenterna för att

kontrollera att allt uppfattats rätt. Anteckningarna renskrevs samma dag med intervjun fortfarande färskt i minnet.

Som stöd vid intervjun användes en intervjuguide med öppna frågor som respondenterna kunde svara fritt på (Holme & Solvang, 1997). Vid skapandet av intervjuguiden fungerade en intervjuguide från en studie om hur skolor nyttjar tätortsnära skog i Gävle kommun som utgångsmaterial (Olsson, 2006). Intervjuguiden återfinns i sin helhet i bilaga 6.2.

2.3.2 Inventering

Studieområdet inventerades med hjälp av Kevin Lynchs metod för landskapsanalys (Lynch, 1964). Metoden skapades ursprungligen för inventering av stadsmiljöer men är applicerbar på alla landskap där människor rör sig, såsom en skog (Elfström, 1991). Metoden innebär att landskapet delas in i olika element utifrån sin funktion såsom områden med gemensam karaktär som det är möjligt att gå in i rumsligt, stråk längs vilka man rör sig och observerar omgivningen, landmärken som sticker ut från omgivningen, noder som är korsningar där en struktur går över i en annan samt kanter som håller ihop ett område (Lynch, 1964). I det här examensarbetet har fokus legat på områden, stråk och landmärken. Eftersom det är ovanligt att något sticker ut från skogen så att det syns på långt håll är det svårt att tala om regelrätta landmärken i skogen. Därför definieras här landmärken som platser som förskolor och skolor har intresse av att hitta till.

Vid inventeringen användes orienteringskarta och GPS för att hitta till de platser som pedagogerna pekat ut under intervjuerna. Platserna besöktes och dokumenterades med fotografier och anteckningar. Jag har även rört mig längs med större och mindre stigar i Stadsliden vid upprepade tillfällen för att på så sätt täcka in hela skogen och hitta ytterligare värden lämpade för utomhuspedagogik.

2.3.3 Analys av datamaterialet

Genom induktiv analys av datamaterialet har pedagogernas särskilda erfarenheter resulterat i förslag till allmänna skötselåtgärder (Denscombe, 2009). För att uppnå detta tolkades intervjusammanfattningar, fotografier och fältanteckningar med litteratur inom ämnet som grund. Under tolkningen upptäcktes återkommande teman och dessa har indelats i kategorier som systematiskt analyserats vidare. Kategorier som rörde områden i skogen var närhet, riktig skog samt variation. Kategorier som rörde stråk var skogsstigar, motionsspår samt vinterstigar. Kategorier som rörde landmärken var samlingsplatser, motorikträning samt djur. Kategorier som rörde andra intressegrupper i skogen var motionärer, hundägare samt ökat nyttjande. Kategorier som rörde informationsmaterial var skyltning, karta, ordningsregler samt material för naturstudier.

Datainsamlingen har under analysens gång kompletterats ytterligare med information från representanter för Naturskolan och Skogen i skolan som är experter på utomhuspedagogik. Mina förslag om skötsel och informationsmaterial för Stadsliden har även testats på dem.

2.4 Studiebesök

För att få idéer om hur man kan inspirera till lärande i skogen och utforma passande informationsmaterial för skog samt se vad som har varit framgångsrikt på andra platser, besöktes fem olika Naturum runt om i Sverige. Naturum har som syfte att på ett lustfyllt sätt ge besökaren kunskap om naturen.

På alla Naturum fanns det någon form av informationsslinga anpassad för barn antingen med frågor utefter slingan eller med en informationsfolder vid startpunkten. Naturen har tillgängliggjorts för olika behov med exempelvis breda stigar för rullstol samt ramper eller hiss upp till fågeltorn. Besökande barn fick till exempel bygga fågelholkar som sedan sattes upp i reservatet.

2.5 Kvalitet i studien

För att säkra kvaliteten i studien har tydliga och transparenta redogörelser över arbetsprocessen givits (Denscombe, 2009). Målet var att de skötsel förslag som anges ska vara allmänna. Däremot gör inte studien anspråk på att dra generella slutsatser om utomhuspedagogik.

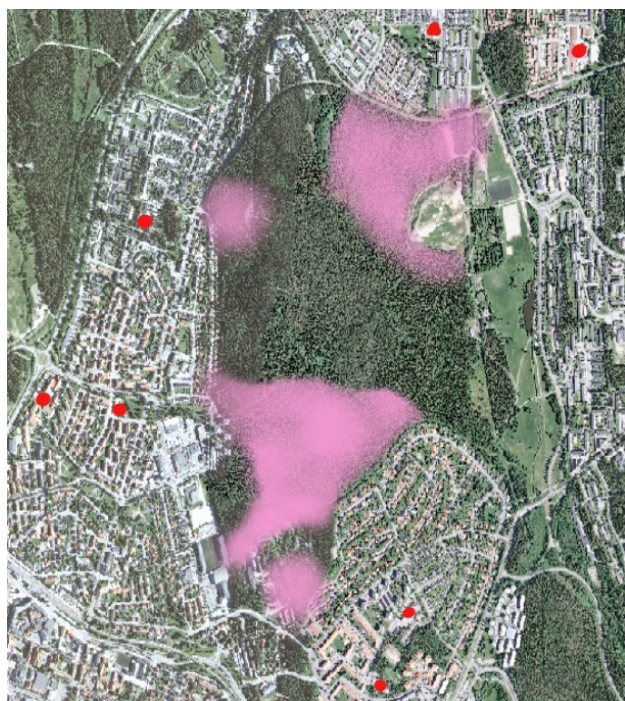
Forskaren själv är ett instrument i sin studie och mina egna förkunskaper och värderingar kommer därmed att påverka resultatet (Backman, 2008). Intervjuer och inventeringar genomfördes därför med ett så öppet sinne som möjligt. Min egen skogliga bakgrund kan dock göra att synen på Stadsliden skiljer sig från pedagogernas men missförstånd har undvikits genom kontinuerlig verifiering under intervjuerna.

3 RESULTAT

3.1 Utomhuspedagogiska värden i skogen

3.1.1 Närhet till skog

Den viktigaste kvalitén med Stadsliden uppgavs vara den fysiska närheten. Alla förskolor och skolor hade ett avstånd till närmaste skogsbryn som var mellan 300 meter (Sandaliden) och 750 meter (Hagaskolan). Pedagogerna använde de delar av Stadsliden som låg närmast respektive förskola och skola (Figur 2). En annan kvalitet som kommer av Stadslidens centrala läge uppgavs vara att skogen var omgärdad av bebyggelse och att ett eventuellt vilsegånget barn på så sätt lättare kommer tillrätta än om skogen skulle fortsätta ut i "vildmarken".

Figur 2. Karta över Stadsliden med viktiga områden för förskolor och skolor rosamarkerade. Röda prickar markerar de förskolor och skolor som deltog i studien. © Lantmäteriet, i2012/901 Bearbetad.

3.1.2 Riktig skog

Pedagogerna tyckte det var viktigt att det var en "riktig skog" de besökte med barnen. Med "riktig skog" avsågs en skog med undervegetation som blåbärs- och lingonris samt stora gamla träd. Skogen skulle inte kännas som en park och där fick inte finnas några hyggen.

3.1.3 Variation

Att skogen var varierad var något som pedagogerna uppskattade med Stadsliden. Undervisning i olika ämnen krävde olika typer av miljöer. Med varierad avsågs en skog som innehöll olika typer av miljöer såsom lövskog, barrskog, tät ungskog för kojbygge, öppen mark och vatten. Årstidsväxlingarna i skogen var också uppskattade och användes i undervisningen.

Täta ungskogar för kojbygge var viktiga i områden som förskolor och skolor använde. Ris och grenar från skogsbruksåtgärder fick gärna lämnas kvar i skogen menade pedagogerna då det utgör uppskattat byggmaterial. Kojor gjorda av allmänheten fanns på flera platser i skogen. Vissa var trasiga och kunde vara farliga menade en pedagog som tyckte att de borde renas bort.

Öppna gräsytor i skogen användes för lek och samlingar och pedagogerna efterfrågade skötsel av dessa i form av gräsklippning.

Bäckar i skogsbrynen nyttjades flitigt för lek av olika slag. Här byggdes dammar och förskolorna tog med sig barkbåtar som barnen gjort själva för att segla med. På vissa håll i skogen var avrinningen under våren så pass kraftig att stigar och motionsspår översvämmades helt.

3.1.4 Stråk

Skogsstigar, motionsspår och vinterstigar var viktiga stråk för förskolor och skolor i Stadsliden.

Det var bra att stigarna i Stadsliden löpte över stenar och rötter så att barnen fick träna upp motoriken ansåg pedagogerna. Därutöver var det även viktigt med preparerade motionsspår för att dra vagnar och rullstolar på samt för att använda på idrottslektioner till löpning och skidåkning. Längs motionsspåren upplevde pedagogerna att markeringarna var för glesa och därför borde förtydligas, särskilt vid korsningar där barnen annars kan svänga åt fel håll. Detta skulle göra att färre vuxna behövde agera vägvisare i skogen. De mindre skogsstigarna fick gärna ha vegetation nära inpå då barnen tyckte att detta var spännande. Stockar och ris var roligt och bra för barn att klättra över men försvårade framkomligheten för vagnar och rullstolar. Därför var det viktigt att se till att inte stigar risades vid skogsåtgärder.

Vinterstigarna var viktiga för de yngre barnen eftersom de inte kunde pulsa i snön. Pedagogerna tyckte att det behövdes fler vinterstigar i de områden av skogen som de nyttjade.

3.1.5 Landmärken

Samlingsplatser, motoriktränande element som stenar och stockar samt spår av djur var landmärken i Stadsliden som pedagogerna hade intresse av att hitta till.

Pedagogerna framhöll vikten av bra samlingsplatser exempelvis vid genomgångar och fikapaus. En skola (Berghemsskolan) saknade samlingsplats när de gick till skogen vilket pedagogerna menade försvårade skogsbesöken och gjorde att de inte besökte skogen så mycket som de kanske annars skulle. Övriga pedagoger nämnde alla någon form av samlingsplats som särskilt viktig i skogen. Samlingsplatserna kunde se ut på olika sätt men hade som gemensam nämnare att de var öppna platser som låg relativt nära respektive förskola och skola. God sikt

var viktigt för pedagogerna då de ville kunna ha uppsikt över barnen. Barnen fick gå fritt så länge de kunde se samlingsplatsen eller en pedagog eftersom viss frihet bedömdes stärka barnens ansvarskänsla.

Ofta kallades samlingsplatserna något särskilt av pedagogerna och barnen. I Stadsliden användes Gläntan, Trollstenen, Hällarna och Bäckrastplatsen (Figur 3). De två senare var mer iordningställda med sittplatser och eldstad. En samlingsplats utformad som en friluftsteater i exempelvis en sluttning med stockar att sitta på skulle vara bra för drama och undervisning tyckte en pedagog. Gärna med en stor sten eller kulle att dyka upp bakom.

Figur 3. Karta över Stadsliden med siffror som markerar följande landmärken: 1. Gläntan, 2. Stupet, 3. Trollstenen, 4. Hällarna, 5. Bäckrastplatsen, 6. Kullen, 7. Stora stenen och 8. Väderkvarnen. Gul streckad linje markerar motionsspår och vit heldragen linje markerar vinterstigar. Till höger bilder på landmärke 1,3,4 och 5. © Lantmäteriet, i2012/901 Bearbetad.

Åsikterna om hur iordningställd en samlingsplats skulle vara gick isär bland pedagogerna. Eldstad, sittplatser samt vindskydd efterfrågades av flera pedagoger och de önskade sig också mer faciliteter såsom toaletter och soptunnor i skogen. En utetoalett eller torrdass önskades främst för de yngre barnen eftersom de annars knappt hann ut innan någon behövde gå tillbaka. En pedagog menade dock att faciliteter ute i skogen kunde förstöra skogskänslan samt leda till nedskräpning samt framhöll att grillplatser och vindskydd faktiskt redan fanns vid slalombacken och på kulturområdet.

En hinderbana i naturmaterial som till exempel stenar eller stubbar efterfrågades av flera pedagoger. Den skulle gärna ha olika svårighetsgrad för motorikträning och lämpligtvis ligga lättillgängligt längs med motionsspåren. Naturliga hinderbanor förekom i skogen i form av stora stenar, brant och blockig terräng samt lågor och stubbar.

Att lära barnen om skogens djur var ett av syftena med skogsbesök menade pedagogerna. Spår efter djur i skogen var värdefulla och de yngre barnen tittade efter ekorrar. Barnen matade gärna myror så en pedagog och större myrstackar fanns på flera ställen i skogen.

3.2 Andra intressegrupper i skogen

I Stadsliden samsas förskolorna och skolorna med motionärer av olika slag såsom joggare, skidåkare, orienterare och cyklister. Dessutom vistas skogsflanörer med och utan hund där, bär- och svampplockare samt många som bara korsar skogen för att ta sig till en annan del av staden. Där motionsspår korsas av stigar möts olika intressegrupper som kan ha skilda förväntningar på hur skogsupplevelsen ska vara och här riskerar konflikter att uppstå. Problemen är störst under skidsäsongen då fotgängare ska korsa de preparerade skidspåren.

Pedagogerna uppgav alla att de främsta störningsmomenten i skogen var lösa hundar och hundbajs. Övriga störningsmoment uppgavs vara kvarlämnat skräp och snitslar, cyklister samt folk som går i skidspåren. En av pedagogerna trodde att barnen i sin tur också kunde vara störande för motionärer i skogen eftersom en stor barngrupp tar upp mycket plats och kan hindra framkomligheten i spåren. En annan pedagog trodde att barnen kunde störa andra besökare genom att vara högljudda. Övriga pedagoger upplevde inte att andra stördes av barnen utan snarare att de uppskattade att möta dem.

Alla pedagoger uppgav att de gärna skulle använda Stadsliden mer än de gör idag, vilket är ca ett besök i veckan, eftersom de tyckte att det var bra för barnen att vara i skogen. Förskolorna gick till skogen i grupper om cirka 20 barn medan skolorna gick klassvis till skogen men även flera klasser tillsammans. Under temadagar och friluftsdagar kunde hela förskolan eller skolan besöka skogen vilket innebar över 100 barn. Gemensamt för samlingsplatserna som användes var att slitaget varit så stort kring dem att den mesta undervegetationen hade nöts bort. Ibland använde skolor samma platser i skogen samtidigt och då kunde den kännas överfull vilket inte var roligt menade en pedagog. Man ville gärna ha sin egen plats att gå till och det var viktigt att platsen fick vara ifred från andra så att exempelvis kojor och liknande lämnades kvar.

3.3 Informationsmaterial i och om skogen

3.3.1 Skyltning

Idag finns skyltar med spårkartor och regler vid entréerna till Stadsliden men utöver det ingen information om vad skogen kan erbjuda (Figur 4). Skogen har sju större entréer samt flera mindre markanta ingångar från olika bostadsområden. Flera pedagoger tyckte att det vore bra med en skylt med information om vilka arter av växter och djur som finns i skogen. En pedagog tyckte dock att detta vore onödigt eftersom den ansåg att det inte finns så många ovanliga arter i Stadsliden.

Figur 4. En av Stadslidens entréskyltar med spårkartor och regler.

3.3.2 Karta

Pedagogerna menade att många av barnen var bekanta med Stadsliden eftersom flertalet bodde i närområdet och besökte skogen på fritiden. En pedagog höll dock inte med utan tyckte att barnen verkade vara ovana att vara i skogen och trodde att barnen endast kom dit med förskolan. Alla pedagoger uppgav att de själva hade god kännedom om Stadsliden. Vid sina skogsbesök gick pedagogerna till samma platser som de alltid besökte och använde sig idag inte av kartor. En pedagog menade dock att det skulle vara bra med en detaljerad karta där exempelvis vatten och stora stenar fanns utmarkerade för då skulle det bli lättare att hitta nya intressanta platser. Dagens karta innehåller enbart information om motionsspårens sträckningar och är svår att orientera sig med.

3.3.3 Ordningsregler

En pedagog upplevde att det saknades ordningsregler med information om vad man fick och inte fick göra i skogen, exempelvis cykla och göra upp eld. De regler som finns angivna på entréskyltarna idag är cykelförbud i skogen, förbud mot att medföra hund i skidspåren samt att skidspåren är enkelriktade. Tydligare information om vad man får och inte får göra i skogen kan behövas för att förebygga konflikter. Att lära barnen om allemansrätten var en viktig del i skogsbesöket ansåg pedagogerna.

3.3.4 Material för naturstudier

Pedagogerna tog med sig egna floror och faktaplanscher till skogen för att använda i undervisningen. De hade även med sig håvar, luppar och kikare när de skulle titta närmare på djur och natur. Under skogsbesöken tog pedagogerna även fotografier som de arbetade vidare med inomhus.

4 DISKUSSION

4.1 Utomhuspedagogiska värden i skogen och lämplig skötsel av dessa

4.1.1 Närhet till skog

Alla pedagoger uppgav närheten som den viktigaste kvaliteten hos Stadsliden. Närheten var dock inte bara en fråga om avstånd i meter utan intervjuerna visade också att vilken sorts väg det rörde sig om hade stor betydelse. Att korsa vägar eller ta sig uppför höjder verkade kunna göra att vägen upplevdes mer komplicerad och att det blev en större utmaning att ta sig iväg. Den förskola av de intervjuade som besökte Stadsliden mest var den som hade direkt tillgång till skogen via en kort cykelväg. Det fanns andra förskolor och skolor som låg närmre fågelvägen men pedagogerna där uppgav ändå att det var långt att gå till Stadsliden för barnen. För dem fanns det olika hinder på vägen till skogen, såsom korsande vägar och branta stigningar. Vid stadsplanering är det därför viktigt att tänka på att spara grönstråk och skapa sammanhängande gång eller cykelvägar till skogsområden för att underlätta för förskolor och skolor att besöka skogen (Bentsen et al., 2010).

Närheten till skogen var viktig inte enbart för att minimera antalet möjliga hinder på vägen utan det fanns även en tidsaspekt. Pedagogerna uppgav att de ville vara ute mer i skogen med barnen men att det var svårt att hinna med eftersom det var mycket annat som fanns på schemat, såsom mattider och lektioner med andra lärare. För att skogen skulle kunna användas under en normallång lektion behövde den i princip finnas utanför dörren. Eftersom barn som deltar regelbundet i utomhuspedagogik utvecklar bättre kognitiva färdigheter och har effektivare inläring är skogsområden i absolut närhet till förskola och skola viktiga att värna (Bentsen et al., 2010; Mårtensson et al., 2011). Detta gäller alltså även om det finns mer ekologiskt högkvalitativa skogar i området.

4.1.2 Riktig skog

Att skogen var en riktig skog uppgavs vara viktigt. Flera pedagoger valde Stadsliden framför annan skog när de ville förmedla kunskap om naturens växlingar och skogens flora och fauna. Vad som är en riktig skog kan dock ha olika betydelse för olika personer. Riktig skog verkade för pedagogerna innebära att skogen inte var påverkad av industriellt skogsbruk. Ur ett skogsbruksperspektiv är Stadsliden i allra högsta grad påverkad av människan och starkt anpassad till motionsidrott men sett till barnens upplevelse är den helt säkert en riktig skog. Inom barnbokskulturen skapas bilder av skog i sagor som till exempel Ronja Rövardotter och Tomtebarnen. Dessa skogar kan sägas vara naturskogar med höga krav på ekologiska värden. Ändå verkar det undre kravet för en ”skog” vara ganska lågt hos barnen. Barn kan tala om att gå till skogen när de går till en 20 meter bred trädremsa med bortnött undervegetation (Florgård & Forsberg, 2006). För att tillfredsställa barns idéer om skog kan det alltså räcka med några få skogliga attribut såsom träd, stock, sten samt frånvaro av hus och bilar. En pedagog uppgav att de kallade en dunge träd på gården för skogen och att det var just en skog för barnen. Detta kan förstås delvis tillskrivas barnens fantasi men jag tror också att det kan bero på att naturskogen har minskat i Sverige (Östlund et al., 1997). Ronja Rövardotter-skogar är sällsynta idag på grund av skogsbrukets påverkan vilket ger dagens barn andra referensramar än tidigare generationer.

Utemiljöer av god kvalitet har visats ge positiva hälsoeffekter (Söderström, 2013). Men vad menas med god kvalitet? Vissa menar att barn kan leka var som helst (Florgård & Forsberg, 2006) medan andra menar att miljön behöver vara stimulerande på något sätt (Grahm et al., 1997). Är det då någon skillnad på den skog som används för lek och den skog som används för utomhuspedagogik? För en skog för lärande är oftast de ekologiska kraven högre än för en skog enbart för lek. En skog för utomhuspedagogik måste inte alls vara en opåverkad naturskog men för att fungera bra behöver den ändå ge utrymme för att diskutera skolämnen med miljön som verklig utgångspunkt. Olika skolämnen kräver olika slags miljöer, skogen bör alltså kunna visa på viss diversitet.

Genom att lämna vissa områden för fri utveckling och utan anläggningar skapas känslan av riktig skog. Värna även i andra områden gamla storvuxna träd som ger karaktär åt skogen och som kan fungera som landmärken. Stora granar är också utmärkta kojor för barn.

4.1.3 Variation

Intervjuerna visade att tillgång till olika typer av miljöer var värdefullt ur undervisningssynpunkt. Stadsliden är redan nu en skog rik på olika naturtyper men den skulle kunna erbjuda ännu mer om variationen förstärktes i de områden som respektive förskola och skola nyttjar.

Om boreal skog får utvecklas fritt är succession mot granskog det naturliga, därför behövs aktiva åtgärder för att bibehålla variation. Smågranar som etablerat sig i områden med talldominerad skog bör röjas bort. Detta skulle kunna utföras på en skogsdag för förskolor och skolor som samtidigt kan få med sig en liten gran som julgran till klassrummet. För att skapa fler blandskogar kan luckor tas upp i kanten av granskogen, tall och löv självsås då i luckan. Förskolor och skolor kan också få delta och plantera sitt eget vårdträd, förslagsvis löv för att öka lövinslaget. Tillgängligheten i de lövdominerade partierna kan säkras genom att röja bort brännässlor som kan växa sig höga under sommaren och hösten. Frukträd är mycket uppskattade av barn och i den mån sådana påträffas bör dessa lämnas kvar även om de inte hör till skogens naturliga flora. Ett högt lövinslag är värdefullt i en rekreationsskog och uppskattas även av allmänheten (Rydberg & Aronsson, 2004). Ljusa och öppna skogar har också visat sig ge positiva effekter på hälsan för stressade människor (Annerstedt, 2011).

Variation mellan öppen äldre skog och tät ungskog är uppskattat i den pedagogiska skogen (Bergquist, 2008). Vuxna uppskattar generellt inte tät ungskog då den är svår att ta sig fram i (Rydberg & Aronsson, 2004) men om ungskogen benämns som kojskog kan även vuxna se dess värde. En tät buskig ungskog är dessutom bra för att gynna fågelliv och djurliv vilket blir en extra bonus för den pedagogiska skogen (Heyman et al., 2011). Jag tror därför att kojskogar på rätt platser kan gynna både pedagogik och ekologi i Stadsliden utan att störa vuxna besökare.

Gräsyrtorna skulle kunna slå på sommaren för att skapa ängsliknande miljöer med god biologisk mångfalden (Rydberg & Aronsson, 2004). Gräset kan hässjas tillsammans med förskolor och skolor vilket blir en levande historiektion.

Där vårbäckarna i skogen är så kraftiga att framkomligheten äventyras kan vattnets väg behöva styras. Vattnets pedagogiska värde kvarstår i de nya bäckar som då skapas. Spänger kan anläggas för att kunna korsa vattendrag i skogen och dessa kräver underhåll för att inte bli farliga.

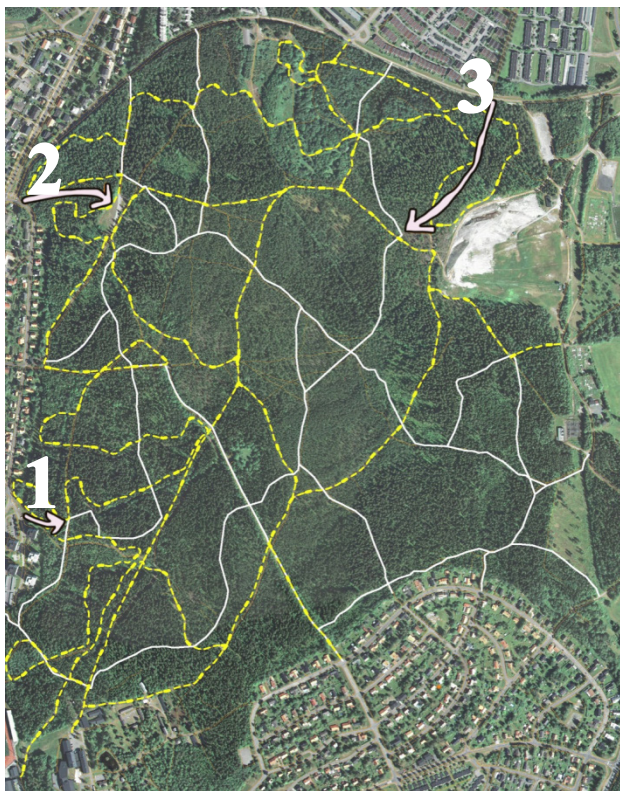
Ett vinstdrivet skogsbruk kan inte bedrivas i Stadsliden eftersom att skogen är sparad för rekreation (Enetjärn, 2000). Skötsel av skogen är dock väsentligt för att uppfylla kommunens mål för området (Umeå kommun, 2013). Småskalig skötsel som inbjuder till deltagande är positivt eftersom det skapar förståelse för att bevarande av värden, som exempelvis framkomlighet, kräver en viss skötsel. Om barn får delta aktivt i skogens skötsel kan de dessutom få större förståelse för processer i naturens kretslopp. Röjning och plantering är exempel på åtgärder som skolor skulle kunna vara med och utföra.

Varierad skog i betydelsen artrik har ofta känsliga arter som inte tål hög besöksfrekvens. Då är det viktigt att tänka på att även små steg kan göra stor skada om de är många. I dagsläget finns det ännu inte några ovanligt känsliga arter i Stadsliden som till exempel rödlistade lavar (Ekerholm & Enetjärn, 2003), men Umeå kommuns ambition är dock att dessa i framtiden ska finnas i den gamla granskogen. För att skydda känsliga miljöer som exempelvis lavmarker för tramp kan vissa stigar därför förstärkas med spänger.

4.1.4 Stråk

Under intervjuerna framgick det att vägvisningsmarkeringarna i motionsspåren behövde fötätas. Tätare markeringar i spåren ger ett mer påverkat intryck. För att bibehålla skogskänslan i rekreationsskogen bör antalet och storleken på vägvisare minimeras (Kardell, 1980). Vägvisningar längs med motionsspår stör dock inte på samma sätt som längs med mindre skogsstigar. De besökare som vill ha mer orörd natur kan söka sig in på de mindre skogsstigarna där det enligt pedagogerna var enbart positivt med naturen nära inpå.

För att inte förlänga vägen till skogen under vintern bör vinterstigar ansluta till de stråk som förskolor och skolor använder även andra delar av året (Figur 5). Att ha bra korsningar över skidspåren är viktigt för att undvika konflikter.

Figur 5. Karta över Stadsliden med vita pilar som markerar var nya vinterstigar behöver anläggas. Vit heldragen linje markerar befintliga vinterstigar och gul streckad linje markerar motionsspår. © Lantmäteriet, i2012/901 Bearbetad.

4.1.5 Landmärken

Det fanns ett samband mellan avsaknad av samlingsplats och få skogsbesök. Det saknades en samlingsplats i den delen av Stadsliden där de förskolor och skolor som mest sällan besökte skogen låg. Utomhus kan det vara svårare att fånga elevernas uppmärksamhet vilket kan göra att pedagogerna drar sig för att förlägga undervisningen till naturen (Nilsson et al., 2010). En plats att samla eleverna på, där de kan sätta sig ned, skulle göra genomgångar enklare och att ett skogsbesök kan bli mer lockande för pedagoger.

Pedagogerna ville att skogen skulle upplevas som en riktig skog men samtidigt att det skulle vara bekvämt med sittplatser, vindskydd och eldstad. För att undvika ett alltför iordningställt intryck kan skogens naturliga skyddande funktion utnyttjas. Skötselbehovet blir då heller inte allt för omfattande. Ju större skötselbehov desto större löpande utgifter för kommunen som sköter området.

Samlingsplatser bör ligga i en glänta eftersom att god sikt var viktigt för pedagogerna. På en samlingsplats kan naturliga sittplatser i form av stockar iordningställas. Dessa bör placeras mot norra kanten av gläntan för att få så mycket sol på sig som möjligt och samtidigt få vindskydd av skogsbrynet. Vid utformandet av samlingsplatserna skulle barnen kunna få vara delaktiga vilket skulle stärka känslan av att det är deras eget. De kan också få namnge platsen. I den delen av skogen där en samlingsplats saknas finns en lämplig plats i form av en gräsbevuxen kulle med sälgar som skulle kunna bli en bra samlingsplats (Figur 3, landmärke 6). Runt kullen är skogen varierad med både tätare och mer öppen granskog samt tallskog inte alltför långt bort. Själva kullen kan utnyttjas som en läktare för barnen att sitta på och skapas

en glänta i den tätare skogen nedanför blir det en bra scen för undervisning och teater (Figur 6). Flera motionsspår nära gör platsen tillgänglig för både vagnar och rullstolar.

Figur 6. Samlingsplats på kullen.

Vad gäller faciliteter i Stadsliden finns det toaletter på Västerbottens museum under öppettiderna. Toaletterna utomhus låses endast upp om det pågår verksamhet på kulturområdet. Förslagsvis kan utetoaletter i form av torrdass göras tillgängliga för dem som besöker skogen. En toalett kan placeras vid varje större entré för att undvika att störa skogskänslan inne i skogen (Naturvårdsverket, 2007). Den blir då också åtkomlig för underhåll utan att bilar behöver köra alltför mycket inuti skogen.

En hinderbana i skogen efterfrågades av pedagogerna och skulle säkert uppskattas men fantasin stimuleras mer av att leka fritt i skogen och motorikträningen kommer på köpet. Idrottsämnet utövas redan i hög grad utomhus och det är de övriga ämnena som kan behöva uppmuntras. Istället för att anlägga en hinderbana bör skogens naturliga motoriktränande funktion användas. Lågor bör lämnas kvar i skogen men rotvältor efter stormar är mycket farliga för barn och bör kapas vid basen eftersom att de annars kan råka slå igen över barnet (Skogsstyrelsen, 2013). För att göra stenar mer åtkomliga för klättring kan vegetationen öppnas upp kring dem genom försiktig röjning.

Skötseln bör verka för att främja djurlivet i skogen. Att lämna döda träd som boträd är bra för fåglar som exempelvis hackspett (Kardell, 1980). Aktiva myrstackar bör gynnas genom att hindra soliga gläntor från att växa igen. Skogsbete kan införas i anslutning till kulturområdet eller ängsstråket vilket skulle ge både ekologiska och historiska värden (Rydberg & Aronsson, 2004).

4.1.6 En egen skog

Att ha sin egen skog var värdefullt inte minst för de yngre barnen. De gick till samma områden och de hade ofta namn på platserna där, såsom Gläntan eller Trollstenen. Detta gjorde att barnen visste vart de skulle och kände sig trygga där. En ny plats är spännande och intressant men för effektiv inläring är det viktigare att känna sig trygg och avslappnad (Nilsson et al., 2010). En skolskog kan sägas vara skolans egen och skolorna som nyttjar skogen får ofta påverka den på ett sätt som inte rymms inom allemansrätten. Stadsliden kan dock inte nyttjas lika intensivt som en skolskog eftersom att den ska tillfredsställa även andra intressegrupper. Skolskogar är till skillnad från Stadsliden beroende av pedagogers engagemang. På skolan har inte alla lika stort intresse för skolskogen så om den eller de som är ansvariga slutar kan höga ambitioner rinna ut i sanden. Om de pedagogiska värdena däremot skrivs in i skötselplanen för skogen och därmed sköts av kommunen skulle värdena bli mer permanenta och vara där för alla. Ingen pedagog skulle vara tvungen att ta mer av sitt redan pressade schema för att sköta skolskogen.

Det framkom en motsättning i att pedagogerna ville ha egna områden i skogen i fred men samtidigt ville de att trasiga kojor skulle rensas bort för att de var farliga. Kojor gjorda av naturmaterial utgör inte en fara för barnen, däremot vill de nog gärna vara först på plats och bygga sin egen koja istället för att flytta in i någon annans (Åkerblom, 2013). Skogen är dock där för alla och de kojor som byggs bör få vara kvar om de inte ligger på ett alldeles olämpligt ställe. I skogen lär sig barnen också att ta ansvar dels genom att hitta tillbaka men även genom att akta sig för faror som höga stenar och branta sluttningar. Trasiga broar och andra anläggningar i den mån det finns bör dock ses över då de är mer permanenta konstruktioner som förväntas hålla.

4.2 Andra intressegrupper i skogen

De intressegrupper som nämns i studien är inte alla som finns i skogen utan endast de som pedagogerna uppgav påverkar och kan påverkas av dem.

4.2.1 Motionärer

Skogsflanörer och allmänheten uppskattar liksom pedagogerna en varierad skog med gamla träd (Rydberg & Aronsson, 2004). De som promenerar i Stadsliden skulle således också gynnas av en skog skött för utomhuspedagogik. Löpare och skidåkare som använder motionsspåren störs generellt inte av det som sker utanför spåren eftersom att de främst rör sig inom sitt avgränsade område. Skolorna använde motionsspåren på idrottslektioner som äger rum dagtid under vardagar. Vid den tiden är motionärerna i skogen få och det finns mer plats i spåren än vad det gör under kvällar och helger. Möjligtvis skulle elitmotionärer som tränar ofta kunna störas av långsamma grupper av barn. Stadsliden är dock till för den breda allmänheten och

därför bör inte idrotten ha ett dominerande inflytande i skogen, vilket många tyckte redan i slutet av 1900-talet (Olsson, 1998). Även om motionärerna är en av Stadslidens huvudgrupper måste det finnas utrymme för många fler intressen.

Konflikter om skötseln av skogen kan uppstå mellan motionärer och pedagoger. Längs med motionsspåren behöver sly röjas bort för att bibehålla trygghetskänslan för motionärer, därför bör andra mindre centrala platser i skogen således väljas för att skapa täta kojskogar. Ett exempel från intervjuerna där en konflikt redan uppstått är skidspårsbreddningen 2013 som bland annat förstörde en stock som använts som lekplats. Det är därför viktigt att dokumentera förskolors och skolors platser så att markägaren känner till vilka värden som är viktiga i skogen.

4.2.2 Hundägare

Tät ungskog för kojbygge uppskattas av hundar och kan därför sägas vara positiv för hundägare. Här kan en konflikt uppstå om hundar går lösa i kojskogen och utträttar sina behov. Hundbajs var det som pedagogerna uppgav att de och barnen stördes allra mest av. Konflikter kan undvikas genom att hundägarna informeras om var barnen vistas och uppmanas plocka upp efter sig. Incidenter då lösa hundar springer fram till andra besökare förekommer också i tätortsnära skog (Kardell, 2008). Tydlig information om vikten av att ha kontroll på sin hund kan vara en lösning då jag tror att hundägare kommer att fortsätta släppa sina hundar lösa i skogen. Stadsliden upplevs troligen som en riktig skog av hundägarna och inte som stadsskog eller park där det vanligtvis inte är tillåtet att släppa hundar lösa.

4.2.3 Ökat nyttjande

Förbättrade utomhuspedagogiska värden kan antas leda till ett ökat och mer intensivt nyttjande eftersom pedagogerna uppgav att de ville besöka skogen oftare. Å andra sidan är hindren för att skogsbesök blir av oftast organisatoriska och beror på personal- och tidsbrist (Fägersten, 2012). Fram till att dessa organisatoriska problem är lösta tror jag därför inte att en anpassad skötsel skulle öka slitaget på skogen i någon högre utsträckning. Däremot är det troligt är att kvaliteten på skolornas besök kommer öka samt att deras värden blir säkrade för framtiden. Det är viktigt att leken får lämna spår i skogen och detta kan stå i konflikt med allemansrätten samt Stadslidens andra intressegrupper. Stadslidens rekreativa bärformåga är dock relativt hög men det är ändå viktigt med passande regler och föreskrifter samt information till användarna för att nyttjandet av skogen ska bli hållbart (Manning, 1999).

4.3 Informationsmaterial i och om skogen

De pedagoger som deltog i studien uppgav alla att de hade ett eget intresse av att vistas i naturen vilket kan innebära att de använde skogen i större utsträckning än sina kollegor. Det personliga intresset för naturen hos pedagogerna är en betydande faktor för huruvida skogsbesök blir av eller inte (Fägersten, 2012). Det är också en vanlig missuppfattning att den som sysslar med utomhuspedagogik måste vara väldigt bra på allt som har med biologi att göra (Nilsson et al., 2010). Tydlig information skulle därför kunna göra det lättare för en mer ovan pedagog att ta sig ut i skogen med barnen.

Genom information och utbildning kan man också skapa förståelse för varför skogen ser ut som den gör och varför eventuella åtgärder utförs. Om till exempel död ved får ligga kvar i skogen till fördel för insekter kan allmänheten behöva få reda på orsaken till varför detta görs. Människor uppfattar ofta skogen som något statiskt och kan behöva förbereda sig mentalt på förändringar (Rydberg & Aronsson, 2004).

4.3.1 Skyltning

Entréskyltarna som finns idag behöver utvecklas (Figur 7). Genom att placera informationsskyltar vid entréerna till skogen undviker man skyltar inne i skogen så att inte skogsupplevelsen störs (Kardell, 1980). En folder med information om naturen är ett alternativ till skyltar och finns ofta i naturreservat (Ekeland, 1984). Eftersom ett stort antal människor passerar Stadsliden finns det dock en risk för att foldrar blir till skräp inne i skogen. Att placera foldrar exempelvis på museet eller göra dem tillgängliga digitalt skulle kunna vara ett alternativ. Idag har många en så kallad smart telefon och kan lätt ta fram digital information var som helst. Information om Stadsliden, både ekologisk och historisk, bör finnas tydligt på en hemsida som kan finnas länkad från kommunen, Skogen i skolan och Västerbottens museum. Hemsidadressen kan även finnas på entréskyltarna för att den som vill veta ännu mer om skogen än det som finns angivet på skyltarna ska kunna hitta mer information digitalt. Informationen på skyltar och hemsidor bör täcka in alla årstider så att den blir intressant året om.

Figur 7. Entréskyltarna behöver utvecklas och bör innehålla karta, information och ordningsregler.

I intervjuerna uppgav en pedagog att skyltar med ekologisk information om skogen var onödig eftersom att Stadsliden inte hyste så många olika arter. Allmänheten har generellt inte så höga artkunskaper, snarare tvärtom, och information även om ordinära arter är därför berikande för skogsbesöket (Sjöberg, 2001).

4.3.2 Karta

Trots att pedagogerna inte använde kartor idag anser jag att en ny karta över Stadsliden behövs. Barn som leker på egen hand kan upptäcka skogen i sin egen takt och behöver ingen information om var stenar och kojskogar finns, själva letandet är något de uppskattar. Pedagogerna däremot har bara en viss tid till förfogande i skogen och behöver hamna rätt direkt.

För att skogsbesöket ska bli lyckat behöver förberedelser göras i förväg (Nilsson et al., 2010) och en karta kan vara ett bra hjälpmedel för detta. Kartan kan visa trädslag i olika områden, kojskogar, vatten och spår av djur i skogen. För att den ska komma till nytta behöver den dock distribueras till pedagogerna. Även här kan internet vara ett bra alternativ. Malmö stad har en bra digital pedagogisk karta med olika lager över var det exempelvis finns besöksmål och faciliteter (Malmö stad, 2014). Att visa information i olika digitala lager gör att kartan inte blir för rörig. Kartor på entréskyltarna bör vara mindre detaljerade än de digitala kartorna men ändå mer detaljerade än de kartor som finns idag.

4.3.3 Ordningsregler

Ordningsregler gällande cykling i skogen efterfrågades trots att det fanns information vid entréerna att detta var förbjudet. Av detta drar jag slutsatsen att tydligare och mer lättillgänglig information behövs. Pedagogerna efterfrågade också fler soptunnor i anslutning till skogen men samtidigt berättade de om hur de tränade barnen på att plocka med sig sitt skräp tillbaka. Information passar bättre än fler soptunnor i den pedagogiska skogen och det skulle förhoppningsvis göra att även andra besökare respekterar allemansrätten. Kvarlämnade snitslar var något som pedagogerna stördes av. Ett alternativ till att märka ut banor med snitslar skulle kunna vara att ha en fast slinga med frågehållare som smälter in i miljön till exempel i form av fågelholkar, frågorna blir då samtidigt väderskyddade (Figur 8). För att göra barnen mer delaktiga skulle de kunna få vara med och göra holkarna och placera ut dem. För tillfälliga arrangemang är annars snitslar att föredra men det är då viktigt att dessa plockas ned efter avslutad aktivitet. Dylik information kan ingå i en checklista för nyttjande som placeras vid entréer eller digitalt.

Figur 8. En tipspromenad med frågorna placerade i fågelholkar. Naturrum Stendörren.

4.3.4 Material för naturstudier

Alla pedagoger uppgav att de använde sig av Västerbottens museum i sin undervisning och detta kan man dra fördel av och knyta deras verksamhet mer till Stadsliden. Så görs redan i Stockholm på Naturhistoriska riksmuseet som har exkursioner för barn i den närliggande naturen (Naturhistoriska riksmuseet, 2014). Västerbottens museums hemsida används idag av skolor för för- och efterarbete av de uppgifter som genomförs tillsammans med museipedagogerna. En lärarhandledning för Stadsliden med förslag på uppgifter kan användas ute i fält eller inomhus för att återkoppla till skogsbesöket. Om den är digital är det lätt att uppdatera och variera informationen. På museet kan även den utrustning som behövs för närmare studier av naturen, såsom floror, håvar och luppar, finnas för utlån till både skola och allmänhet.

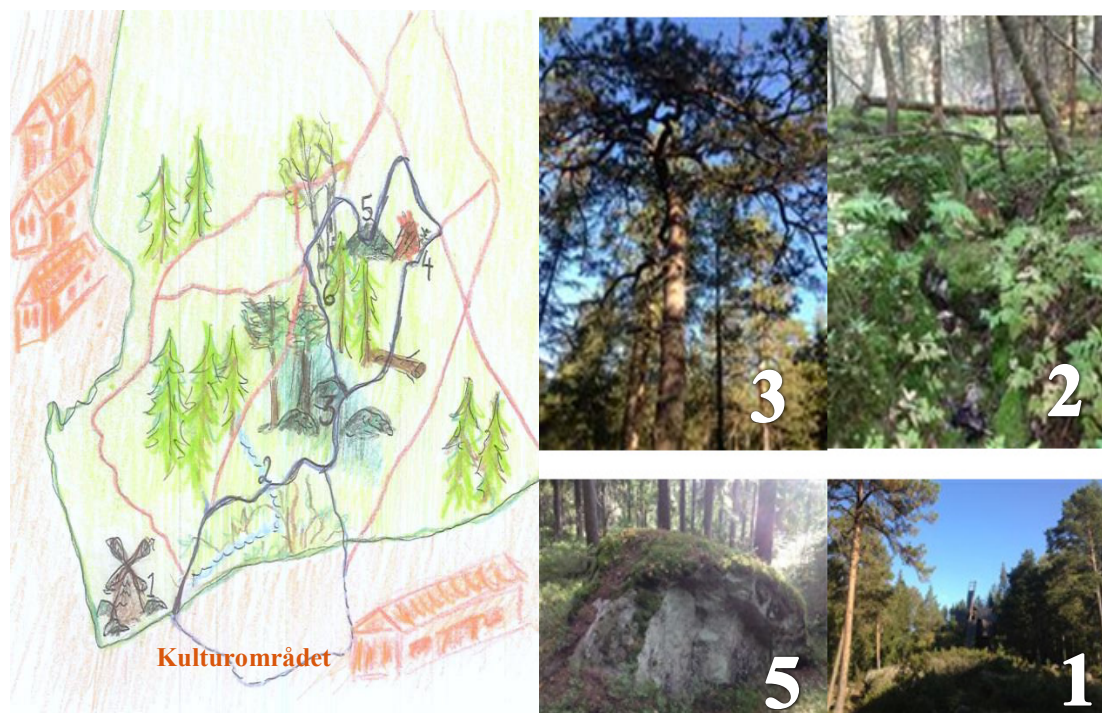
4.3.5 Naturvägledning

Förutom information på skyltar och foldrar kan information om skogen ges av en guide. Guiden skulle kunna vara en lärare, student, förälder eller museipedagog. På en naturskola i England har de resurspersoner som hjälper till när det behövs en extra vuxen (Olsson, 2002). För att lösa den personalbrist som pedagogerna ansåg utgör ett hinder för skogsbesök kan andra vuxna tas till hjälp för att informera om naturen. Lärarstudenter som gör praktik på förskolor och skolor har också ibland med sig barnen ut i skogen. Ett samarbete med jägmästar- eller biologutbildningen där studenterna kan guida barn som ett inslag under en botanikkurs skulle kunna vara möjligt. Pensionärer med ett naturintresse kan också agera guider och berätta om deras skogsupplevelser. Även Internet kan tas till hjälp även vid guidning, exempelvis genom att ringa ett nummer och få en guidning uppläst i sin telefon (OnSpotStory, 2012).

4.3.6 Naturstig

Olika grupper i samhället har olika syn på naturen och vana att vistas i densamma (Kimbell et al., 2009). Ett sätt att göra Stadsliden mer tillgänglig och lärorik även för en bred allmänhet är att anlägga en naturstig. Stigen kan bli en väg till fortsatta skogsupplevelser. En fast naturstig kan utgöra ett inspirerande besöksmål också för skolan även om barnen lär sig ännu mer av att ordna egna temporära naturstigar i sitt närområde (Ekeland, 1984).

Placeras stigen i anslutning till kulturområdet kan besökarna ta del av deras resurser. Ett lämpligt område med god variation finns där kulturområdet möter Stadsliden (Figur 9). Området består av äldre granskog av varierande täthet med spännande inslag i form av en liten bäck, stora stenar, myrstackar och en öppen hållmark med tallar. För att ytterligare väva samman kulturområdet och Stadsliden kan stigen fortsätta in på kulturområdet där skogen kan utvecklas för att skapa fler skogshistoriska spår. Naturstigen kan markeras med stigbleckor och vid de samiska vistena kan barktäkter och seiteträd adderas till de befintliga miljöerna. Längs med stigen placeras informationsskyltar med fakta om skogen ut. Ett alternativ till skyltar som kräver mindre underhåll är att göra markeringar längs med stigen och koppla en folder till dessa (Figur 10).

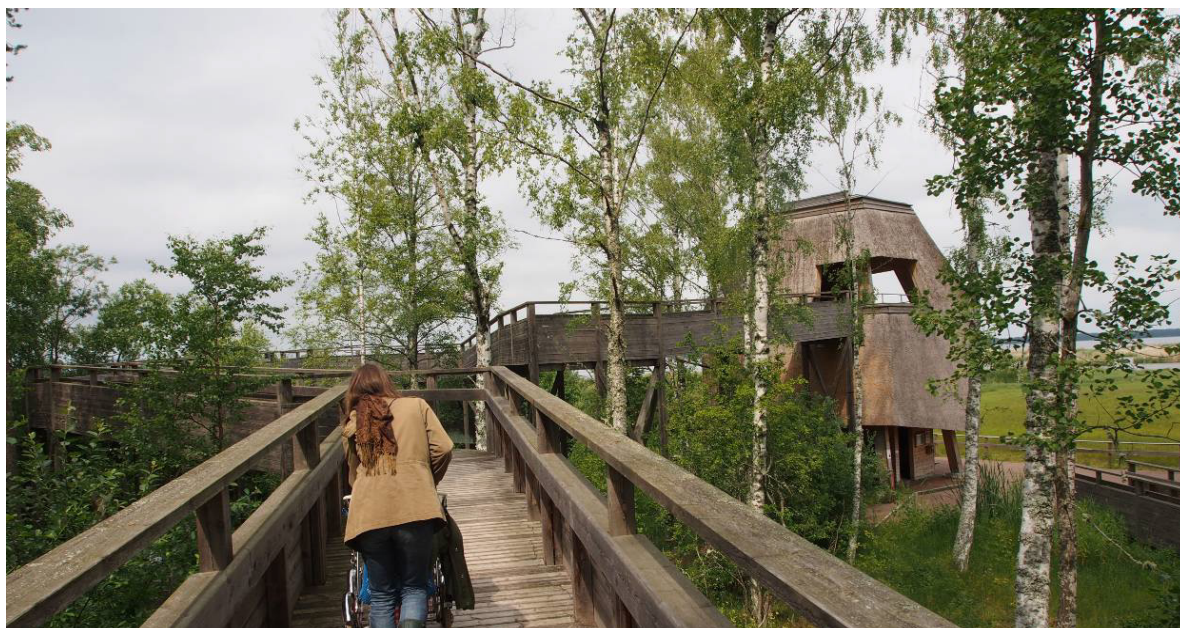

Figur 9. Karta över naturstigens sträckning med följande landmärken 1. Väderkvaren, 2. Bäck, 3. Tall på hållmark, 4. Myrstack, 5. Stor sten och 6. Björkar.

Figur 10. En naturstig i skogen med punkter kopplade till en informationsfolder. Naturrum Store mosse.

Stigen bör vara anpassad så att inte naturupplevelsen störs med så få anläggningar som möjligt. De befintliga skogsstigarna i området kan användas som bas för naturstigen. Det är dock viktigt att tänka på tillgängligheten så att stigen kan användas av alla. Rätt ytbeläggning, lutningsförhållande samt viloplatser är väsentligt för personer med rörelsehinder som kanske sitter i rullstol eller på annat sätt har svårt att ta sig fram i skogen (Ekeland, 1984). Eftersom funktionsnedsatta barns naturvistelse ofta är väldigt organiserad och styrd av vuxna kan en anpassad naturstig ge dem värdefulla egna erfarenheter i skogen (Benzon, 2011). Stigen bör anläggas så att besökarna kan komma riktigt nära skogen och snirkla sig fram mellan träden. Ett bra exempel på detta finns vid Naturrum Tåkern (Figur 11).

Figur 11. En lång ramp snirklar sig upp mellan träden till ett fågeltorn. Besökaren befinner sig i höjd med fåglarna och flera fågelholkar finns utplacerade längs med rampen. Naturrum Tåkern.

Kommuner kan söka bidrag från Naturvårdsverket för lokala naturvårdssatsningar (Naturvårdsverket, 2013). Nyckelord för satsningarna är bland andra friluftsliv, folkhälsa, och tärtortsnära natur vilket kan appliceras på anläggandet av en naturstig i Stadsliden.

Kunskapsuppbyggande projekt är vanliga bland de projekt som finansieras. Eftersom Stadsliden redan idag har en hög besöksfrekvens kommer troligtvis anläggandet av en naturstig uppmärksammas av många människor som sedan kan sprida information om den vidare. Naturstigen kan invigas på en skogsdag för allmänheten.

4.4 Slutsats

Den pedagogiska skogen utmärks av närhet till förskolor och skolor samt en rikedom av olika miljöer. Skogen bör skötas med målet att skapa och bibehålla variation, framkomlighet och välfungerande samlingsplatser. Delaktighet i skötseln jämte lättillgänglig information ger mervärden till skogsbesöket. Umeå kommun har också mycket att vinna på att göra Stadsliden ännu mer lämpad för utomhuspedagogik av olika slag. Friska barn som värnar om naturen ger gott hopp för framtiden och gynnar även folkhälsa och naturvård vilket är viktiga delar i kommunens arbete för hållbar utveckling.

5 REFERENSER

- Annerstedt, M. (2011). *Nature and Public Health. Aspects of Promotion, Prevention and Intervention*. Diss. Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet
- Arnell, A., Caselunghe, E., Hultman, S-G., Jansson, S., Johansson, L., Sandberg, E. & Sonnvik, P. (2009). *Naturvägledning i Sverige – en översikt*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. (Rapporter Institutionen för stad och land 2009:5)
- Backman, J. (2008). *Rapporter och uppsatser*. 2. ed. Lund: Studentlitteratur
- Beck-Friis, M. (2003). *Förskolors inställning till och användning av stadens natur*. Sveriges lantbruksuniversitet. (Examensarbete Institutionen för skogens produkter och marknader 2003: 13)
- Bentsen, P., Søndergaard Jensen, F., Mygind, E. & Barfoed Randrup, T. (2010). The extent and dissemination of udeskole in Danish schools. *Urban Forestry & Urban Greening*, vol. 9, ss. 235-243
- Benzon, N. (2011). Who's afraid of the big bad woods? Fear and learning disabled children's access to local nature. *Local Environment*, vol. 16(10), ss. 1021-1040
- Bergquist, L. (2008). *Viktiga egenskaper hos framgångsrika svenska skolskogar*. Umeå: Sveriges lantbruksuniversitet. (Examensarbete Institutionen för skoglig resurshushållning 2008: 229)
- Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur
- Ekeland, K. (red.) (1984). *Naturstigar – en idébok*. Stockholm: Statens naturvårdsverk
- Ekerholm, P. & Enetjärn, A. (2003). *Umeå stadsnatur. En beskrivning av människornas gröna rum och djuren och växternas livsmiljöer i en stad*. Umeå: Samhällsbyggnadskontoret
- Elfström, J. (1991). *Landskapsbildsanalys. Landskapets visuella identitet med exempel från Nyköpings kommun*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. (Stad och Land 97)
- Enetjärn, A. (2000). *Skötselplan för skogen inom Stadsliden i Umeå: 1997-2012*. Umeå: Miljökontoret (Miljökontorets rapportserie 2000:1)
- Florgård, C. & Forsberg, O. (2006). Residents' use of remnant rural vegetation in the residential area of Järvafältet, Stockholm. *Urban Forestry & Urban Greening*. vol. 5, ss. 83-92
- Friluftsrämjandet. (2014). *Om I Ur och Skur*. <http://www.friluftsrämjandet.se/iurochskur/38> [2014-01-09]
- Fägersten, E. (2012). *Space and place. Perspective on outdoor teaching and learning*. Diss. Linköping: Linköpings universitet.
- Förordning om läroplan för förskolan. (2010). Stockholm. (SKOLFS 1998:16)

- Förordning om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. (2010). Stockholm. (SKOLFS 2010:37)
- Grahn, P., Mårtensson, F., Lindblad, B., Nilsson, P. & Ekman, A. (1997). *Ute på dagis. Hur använder barn daghemsgården? Utformning av daghemsgården och dess betydelse för lek, motorik och koncentrationsförmåga*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. (Stad och Land 145)
- Heyman, E., Henningsson, S. & Gunnarsson, B. (2011). *Tycker människor och fåglar om samma sorts skog?* Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. (Gröna fakta, 1)
- Holme, I. M. & Solvang, B. K. (1997). *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder*. 2. ed. Lund: Studentlitteratur
- Johansson, M. & Enö, M. (red) (2011). *Genus och utomhuspedagogik*. Malmö: FoU Malmö-utbildning. (Rapport i forskningscirkeln Genus och utomhuspedagogik)
- Kardell, L. (1980). *Skog för fritid*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Kardell, L. & Lindhagen, A. (1995). *Stadsliden i Umeå. En friluftsskog mitt i staden*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. (Institutionen för skoglig landskapsvård, Rapportserie 1995: 61)
- Kardell, L. (2008). *Friluftsutnyttjandet av tre stadsnära skogar kring Uppsala 1988-2007. Stadsskogen Vårdsätraskogen Nämtunaskogen*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. (Institutionen för skoglig landskapsvård, Rapportserie 2008: 106)
- Kimbell, A., Schulmann, A. & Brown, H. (2009). More kids in the Woods: Reconnecting Americans with nature. *Journal of Forestry*. ss. 373-377
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. ed. Lund: Studentlitteratur.
- Louv, R. (2006). *Last child in the wood: saving our children from nature-deficit disorder*. Chapel Hill: Algonquin Books of Chapel Hill
- Lynch, K. (1964). *The image of the city*. Cambridge: M. I. T. Press
- Malmö stad. (2014). *Pedagogiska kartor – upptäck din närmiljö*. <http://xyz.malmo.se/mkarta/hallbartLarande/index.htm> [2014-01-10]
- Manning, R. E. (1999). *Studies in Outdoor Recreation. Search and Research for Satisfaction*. 2. ed. Corvallis: Oregon State University Press.
- Mårtensson, F., Lisberg Jensen, E., Söderström, M. & Öhman, J. (2011). *Den nyttiga uteviselsen? Forskningsperspektiv på naturkontaktens betydelse för barns hälsa och miljöengagemang*. Stockholm: Naturvårdsverket. (Naturvårdsverket, Rapportserie 2011: 6407)
- Nationellt centrum för utomhuspedagogik. (2013). *Välkommen till Nationellt centrum för utomhuspedagogik*. <http://www.liu.se/ikk/ncu?l=sv> [2014-01-09]
- Naturhistoriska riksmuseet. (2014). *För skolor*. <http://www.nrm.se/forskolor.45.html> [2014-01-13]

- Naturskoleföreningen. (2014). *Naturskoleföreningen*. <http://www.naturskola.se/> [2014-01-09]
- Naturvårdsverket. (2007). *Friluftsanordningar – en vägledning för planering och förvaltning*. Stockholm: Naturvårdsverket
- Naturvårdsverket. (2013-12-11). *Lokala naturvårdssatsningen*. <http://www.naturvardsverket.se/lona> [2014-01-11]
- Nilsson, E., Walan, S., Meyer, J. & Klingström, L. (2010). *Möjligheter i skolskogen*. Jönköping: Skogsstyrelsen
- Olsson, O. (2006). *Rekreation och utomhuspedagogik i tätortsnära skog – planering av skolskog och rekreationsanalys för Sätra, en stadsdel i Gävle*. Sveriges lantbruksuniversitet. (Examensarbete Institutionen för skogens produkter och marknader 2006: 71)
- Olsson, T. (1998). Naturpark och kulturpark – karaktärer att renodla i framtiden. I: Olsson, T. (red), *Människans natur. Det grönas betydelse för vårt välbefinnande*. Stockholm: Byggnadsrådet, ss. 227-233
- Olsson, T. (red) (2002). *Skolgården som klassrum. Året runt på Coombes School*. Stockholm: Runa förlag. (Stad och Land 168)
- OnSpotStory. (2012). *Om OnSpotStory*. <http://www.onspotstory.com/sv/about> [2014-01-10]
- Roe, J. & Aspinall, P. (2011). The restorative outcomes of forest school and conventional school in young people with good and poor behavior. *Urban Forestry & Urban Greening*, vol 10, ss. 205– 212
- Rydberg, D. & Aronsson, M. (2004). *Vår tätortsnära natur – en bok om förvaltning och skötsel*. Jönköping: Skogsstyrelsens förlag.
- Sjöberg, F. (2001). Mångfaldens analfabeter. *Sveriges natur*, vol. 6, ss.
- Skogen i skolan. (2011-12-03). *Vår verksamhet*. <http://skogeniskolan.se/om-oss/var-verksamhet> [2014-01-09]
- Skogsstyrelsen. (2013). *Fallna träd är farliga lekplatser*. <http://www.skogsstyrelsen.se/Upptack-skogen/Upplev-skogen/Nyhetsarkiv/Fallna-trad/> [2014-01-15]
- Skår, M. & Krogh, E. (2009). Changes in children's nature-based experiences near home: from spontaneous play to adult- controlled planned and organized activities. *Children's Geographies*, vol 7(3), ss. 339-354
- Söderström, M., Boldemann, C., Sahlin, U., Mårtensson, F., Raustorp, A. & Blennow, M. (2013). The quality of the outdoor environment influences childrens health – a cross-sectional study of preschools. *Acta Pædiatrica*, vol. 102, ss. 83-91
- Umeå kommun. (2013). *Projektbeskrivning. Skötselplan Stadsliden*. Opublicerat material. Umeå: Umeå kommun
- Wilhelmsson, B. (2012). *Teachers' intentions for outdoor education: conceptualizing learning in different domains*. Diss. Umeå: Umeå universitet

Åkerblom, P. (2013). Barnens rätt till skrubbsår - den riskfyllda leken är livsviktig. *Barnbladet*, vol. 38(3), ss. 26-7

Östlund, L., Zackrisson, O. & Axelsson, A-L. (1997). The history and transformation of a Scandinavian boreal forest landscape since the 19th century. *Canadian Journal of Forest Research*, vol. 27, ss. 1198-1206

6 BILAGOR

6.1 Intervjuförfrågan

Hej!

Jag heter Matilda Olofsson och läser till jägmästare på Sveriges lantbruksuniversitet. I höst ska jag skriva mitt examensarbete om utomhuspedagogik i skogen. Jag vill dels få en generell bild av vad som kännetecknar en bra skogsmiljö för utomhuspedagogik samt mer specifikt se hur Stadsliden (Gammlia skogen) används i pedagogiskt syfte idag. Genom att intervjua pedagoger på omkringliggande skolor hoppas jag få svar på detta men även få fram önskemål om hur skogen kan fungera bättre för barns lärande. Examensarbetet görs i samarbete med Umeå kommun som ska förnya skogsskötselplanen för Stadsliden och i denna uppmärksamma skogens värde som "skolskog". Min förhoppning är att Stadsliden ska kunna bli en ännu bättre miljö för barn att vistas i, både under skoltid och på fritiden.

Det skulle vara värdefullt för mitt arbete om en pedagog/pedagoger från er förskola/skola vill medverka på en intervju där de får svara på frågor inom följande områden:

Frekvens och plats

Barngrupper, syfte och aktiviteter

Barnens beteende, sträckor och utrymme

Informationsmaterial och brister i skogen

Störningar och barnens intresse

Jag uppskattar att intervjun tar mellan 30 och 60 minuter. Optimalt vore det om jag kunde få prata med en pedagog som arbetar i förskoleklass, en från årskurs 1-3 och en från årskurs 4-6 då jag antar att aktiviteterna skiljer sig åt beroende på barnens ålder. Även om ni inte nyttjar just Stadsliden i er undervisning så är era svar värdefulla då jag även vill få fram tankar kring utomhuspedagogik generellt.

Jag tänker göra inventeringar av skogen under september månad så jag skulle helst se att intervjuerna gjordes så tidigt som möjligt under terminen.

Jag hoppas att detta låter intressant och att ni skulle kunna tänka er att hjälpa mig. Jag återkommer per telefon igen i augusti.

Tack på förhand!

Vänliga hälsningar
Matilda Olofsson

Matilda Olofsson
Jägmästarkurs 09/14
070-73 41 418
maol0015@stud.slu.se

6.2 Intervjuguide

Presentation av mig själv.

Beskrivning av examensarbetet och dess omfattning

Inledande frågor

Namn?

Yrke?

Har ni något eget intresse av att vistas i naturen?

Har ni kännedom om Stadsliden?

Frekvens och plats

Hur ofta besöker/använder ni skogen i allmänhet?

Besöker/använder ni Stadsliden i ert pedagogiska arbete?

Vilka områden i Stadsliden besöker ni? Visa på karta.

Varför väljer ni just detta/dessa områden?

Vad är bäst med området?

Finns det områden som ni anser vara olämpliga att använda?

Barngrupper, syfte och aktiviteter

Hur stora barngrupper har ni?

Vilken ålder har barnen?

I vilket syfte besöker ni området?

Vad gör ni området?

Hur vill ni utnyttja området?

Vad vill ni kunna lära barnen i skogen?

Barnens beteende, sträckor och utrymme

Hur långa sträckor kan barnen gå?

Hur stort område vill ni ha för barnen?

Hur tar ni er till området?

Informationsmaterial och brister i skogen

Vad saknas i undervisningssynpunkt i området?

Vad för slags informationsmaterial för undervisningen vill ni ha i skogen?

Vad för slags informationsmaterial om skog har ni?

Vad saknas i allmänhet i området?

Störningar och barnens intressen

Är det något ni störs av när ni är ute i området eller finns några praktiska problem?

Kan andra störas av er?

Vilka hinder finns för att ett skogsbesök blir av?

Vad vill barnen göra/lära sig?

Finns något speciellt ni vill se eller göra i skogen?

SENASTE UTGIVNA NUMMER

- 2012:23 Författare: Johan Bäckman
Umebors åsikter rörande grönområden
- 2012:24 Författare: Andreas Engström
Insekter i hårt törskateangripna ungtallbestånd i Norrbotten. Skadeinventering och artbestämning
- 2013:1 Författare: Jenny Nilsson
Biogallring – effektivitet och lönsamhet vid gallring i ung skog
- 2013:2 Författare: Vidar Sjögren
Naturlig föryngring efter markberedning med harv eller Bracke Planter i Småland
- 2013:3 Författare: Hanna Jönsson
Kan vistelse i skogs- eller hantverksmiljö sänka stressade personers stressnivå? En jämförande studie
- 2013:4 Författare: Sven-Erik Zimmer
Effekter av höggallring i flerskiktad skog - beståndsutveckling i ett fältförsök med Naturkultur
- 2013:5 Författare: Javier Segura Angulo
Autumn water sources for understory vegetation and fungi in a boreal forest: An evaluation using stable isotopes
- 2013:6 Författare: Frida Snell
Bevarande av hotade epifytiska lavar och vedsvampar i Norrbottens län. – Rödlistan som verktyg i praktisk naturvård
- 2013:7 Författare: Ebba Okfors
Ekoturism i jordbrukslandskap – ett vinnande koncept? En tvärvetenskaplig studie om kulturvärden och naturvärden på Sjögetorp
- 2013:8 Författare: Anna Hallmén
Hur kan mångfalden gynnas på SCA:s naturvårdsareal? Natur- och kulturvärden i Peltovaara mångfaldspark
- 2013:9 Författare: Mattias Söderholm
Verktyg och metoder för kontroll av dubbskadedjup på timmerstockar - metodutveckling
- 2013:10 Författare: Johan Karlsson
Modellering av diametern hos tall (*Pinus sylvestris*) som en effekt av beståndstäthet och biomekanik
- 2013:11 Författare: Lisa Wik Persson
Nitrogen fixation among boreal feather mosses along a clear-cut chronosequence
- 2013:12 Författare: Jakob Nemer Barbiche
Självspredning av contortatall (*Pinus contorta*) på impedimentmark I Sverige
- 2013:13 Författare: Sebastian Backlund
The effects of mother trees and site conditions on the distribution of natural regeneration establishment in a Bornean rainforest disturbed by logging and fire

Hela förteckningen på utgivna nummer hittar du på www.seksko.slu.se